

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
- 2.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.2.1 การปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 - 2.2.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 2.2.3 หลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2544
- 2.3 การพัฒนาตนเอง
- 2.4 การพัฒนาตนเองของครูแกนนำ
 - 2.4.1 ด้านคุณสมบัติส่วนบุคคล
 - 2.4.2 ด้านศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน
 - 2.4.3 ด้านการพัฒนาเพื่อนครู
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ
- 2.6 สรุปกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.1 การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครกำลังเร่งก้าวกระโดดไปสู่แนวหน้าของการปฏิรูปการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตามกรุงเทพมหานครควรกำหนดวาระแห่งการเรียนรู้ในอีก 5 ปีข้างหน้า โดยให้กรุงเทพมหานครจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความสามารถในการคิด และมีผลสัมฤทธิ์ตามหลักสูตรได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่นักเรียนของเราจะต้องปรับปรุงในเรื่องของการวิเคราะห์ ในขณะเดียวกันกรุงเทพมหานครควรกำหนดกลยุทธ์ เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนทุกแห่งเป็นโรงเรียนชุมชนอย่างแท้จริง โดยสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ในการพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพจะต้องสร้างกระบวนการทัศน์ทางการสอนที่เปลี่ยนจากเดิมที่เน้นตัวครูมาเป็นผู้เรียนยังไม่เพียงพอต่อการปฏิรูปการศึกษา แต่จะต้องเน้นที่ความร่วมมือ การสนับสนุนและการส่งเสริมกันระหว่างครู นักเรียน และชุมชนไปพร้อมๆ กัน ขณะเดียวกันก็จะต้องเน้นที่ความแตกต่างและความหลากหลายของนักเรียนด้วยโดยความแตกต่างหลากหลายเหล่านี้ต้องสอดคล้องกับสังคม พื้นเพ และธรรมชาติของชุมชน นักเรียน ครู และผู้ปกครองอาศัยอยู่ (ไพโรจน์ โตเทศ. 2547 : 16)

การศึกษากรุงเทพมหานครในระยะแรก (พ.ศ. 2520 – 2524) ภารกิจหลักในการจัดการศึกษาที่กรุงเทพมหานครรับโอนมาจากองค์กรเดิม คือ การจัดการศึกษาประถมศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ โดยมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนในขณะนั้น ได้แก่ การสร้างอาคารเรียน และขยายห้องเรียนให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียน ในระยะแรกได้ดำเนินการทั้งนี้โดยให้โรงเรียนเปิดสอน 2 ผลัด และวางแผนจัดหาที่ดินเพื่อขยาย และจัดตั้งโรงเรียนใหม่รองรับจำนวนนักเรียนที่จะเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการขยายฐานการศึกษาภาคบังคับจากประถมศึกษาปีที่ 4 บางพื้นที่ประถมศึกษาปีที่ 7 บางพื้นที่ประถมศึกษาปีที่ 6 ทั่วประเทศ ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521

การศึกษากรุงเทพมหานครในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ.2525 – 2534) ในช่วงระยะแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2525 – 2529) ในด้านการศึกษาได้มีการสานต่อนโยบายจากแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 กล่าวคือ ได้จัดบริการการศึกษาด้านการศึกษาภาคบังคับ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6) โดยสัดส่วนในการจัดการศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สัดส่วนของกรุงเทพมหานครเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 31 มาเป็นร้อยละ 41 มีโรงเรียนในสังกัด 24 เขต เพิ่มขึ้นเป็น 412 แห่ง มีการสานต่อโครงการจัดหาที่ดินเพื่อสร้างโรงเรียนใหม่ มีการส่งเสริมให้ทุกโรงเรียนมีห้องสมุดที่มีมาตรฐาน มีโครงการสอนเด็กเรียนช้า และได้เริ่มนโยบายเปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษาในรูปแบบชั้นเด็กเล็ก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2529 ก่อนที่คณะรัฐมนตรีจะมีมติให้จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2530

การศึกษากรุงเทพมหานครในทศวรรษที่ 3 (พ.ศ. 2535 – 2544) ในระยะแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2535 – 2539) การจัดการศึกษากรุงเทพมหานครได้พัฒนามาเป็นลำดับเป็นที่ยอมรับสำหรับบุคคลทั่วไปเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันโลกได้พัฒนาเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ทำให้โลกเป็นโลกไร้พรมแดน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ประเทศไทยได้ตื่นตัวและเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับการศึกษาของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศให้สูงขึ้น

กรุงเทพมหานครได้สนองนโยบายของรัฐในส่วนนี้ โดยจัดโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้นักเรียนที่ด้อยโอกาสได้มีโอกาสทางการศึกษาต่อถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.2) โดยเริ่มเป็นครั้งแรกในปีการศึกษา 2535 ปัจจุบันมีโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทั้งสิ้น 67 แห่ง นอกจากนี้ยังได้ขยายบริการทางการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยเปิดชั้นอนุบาลศึกษา 2 ปี ขึ้นเป็นครั้งแรก ในปีการศึกษา 2537

ในระยะแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540 – 2544) นับว่าเป็นยุคทองของการศึกษาสังคมไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่งเพราะเชื่อว่าปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจที่ไทยกำลังประสบอยู่ สาเหตุหนึ่งเกิดจากระบบการศึกษาที่ล้มเหลว หนทางที่จะแก้ไขได้ จะต้องแก้ที่ระบบการศึกษา และต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน ประกอบกับกระแสความต้องการของสังคมที่ต้องการให้ระบบการศึกษาดอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมในอนาคต

ผู้บริหารกรุงเทพมหานครในปัจจุบันได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์การศึกษาของกรุงเทพมหานครขึ้นเป็นครั้งแรก คือ “ภายในปี 2542 การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกรุงเทพมหานครต้องก้าวหน้า มีมาตรฐาน ทันสมัย ดำรงความเป็นไทยในความเป็นสากล สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ดำเนินการบริหารจัดการทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สถานภาพของครูและบุคลากรมั่นคง มีศักดิ์ศรี สนับสนุนให้บริการทางการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งด้านสามัญ ด้านอาชีพ และการศึกษาอัธยาศัย เพื่อประโยชน์ตามการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชากรในกรุงเทพมหานคร”

จากวิสัยทัศน์นี้ กรุงเทพมหานครได้ดำเนินการเพื่อสู่เป้าหมายในเรื่องต่างๆ ดังนี้

2.1.1 การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาลงสู่ระดับโรงเรียนให้มากที่สุด

2.1.2 ปฏิรูปการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์และสามารถเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งครูจะต้องจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยให้ความสำคัญในตัวผู้เรียนเป็นหลัก ที่เรียกว่า ให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

2.1.3 ส่งเสริมให้มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชาหลักที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในอนาคต ได้แก่ ความสามารถในเรื่องคอมพิวเตอร์ ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร การให้ความสำคัญในด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนของกรุงเทพมหานครไปสู่มาตรฐาน

2.1.4 การประกันคุณภาพการศึกษาและพัฒนาโรงเรียนไปสู่โรงเรียนที่ได้รับมาตรฐานการศึกษา

2.1.5 การดูแลเด็กที่ด้อยโอกาสในกรุงเทพมหานครให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1.6 การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาของชุมชน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน

2.1.7 การส่งเสริมและพัฒนาครูให้สามารถสนองตอบในการพัฒนาเด็กในอนาคต (สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร. 2542 : 29 – 37)

2.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

1. การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษาหลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยการศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้ง 3 รูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบกันก็ได้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยการศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา การแบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง การศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนกว่าอายุย่างเข้าปีที่ 16 เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศึกษาปฐมวัย และการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1. สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็ก ซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

2. โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สถาบัน พุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

3. ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถาบันสงเคราะห์และ สถาบันสังคมอื่นๆ เป็นผู้จัด (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 : 3)

2.2.1 การปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

การที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ตามรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวทางการศึกษาไว้หลายมาตรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐมาตรา 81 ที่ระบุให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยศิลปวิทยาการ ต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาการวิชาชีพครู และส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งผลจากนัยมาตรา 81 นี้ได้นำไปสู่การจัดทำ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษา ฉบับแรกของประเทศไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายทางการศึกษาที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง เพื่อกำหนดเนื้อหาสาระต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของประเทศ นอกจากนี้เนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติการศึกษายังเป็นพลังผลักดันที่สำคัญ ที่จะทำให้เกิดการปรับระบบการศึกษาใหม่ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ในประวัติศาสตร์ของการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาเป็นความมุ่งมั่นที่จะปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาให้เป็น การศึกษาที่ดี มีคุณภาพได้มาตรฐาน สามารถผลิตคนที่มีคุณภาพและเป็นการศึกษาที่สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคโลกาภิวัตน์ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2542 :16) แต่จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า การสร้างคนให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ยังไม่บรรลุผลสำเร็จมากนัก

มีปัญหาในหลายด้าน ซึ่งพอสรุปเป็นประเด็นหลักได้ 8 ประการ สิปปนนท์ เกตุทัต (2539 : 10) ได้กล่าวว่

1) ทั้ๆ ที่การจัดการศึกษามีบทบาทสำคัญในอดีต แต่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและอนาคต

2) มีความไม่เสมอภาคอย่างมากในสิทธิ โอกาส และการเข้าถึงการศึกษา ระหว่างคนในเมืองและชนบท ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียน

3) คุณภาพโดยทั้ๆ ไปยังอ่อนแอกและมีความแตกต่างกันมากระหว่างสถานศึกษา

4) ในการบริหารจัดการ มีการรวมอำนาจสู่ส่วนกลางสูงมาก ประชาชน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นมีส่วนร่วมน้อยมาก

5) ทั้ๆ ที่รวมอำนาจสู่ส่วนกลางแต่ขาดเอกภาพในนโยบาย เพราะกรมและกระทรวงไม่ใครประสานงานกัน

6) เมื่อเปรียบเทียบกับนานาชาติ การศึกษาไทยแข่งขันไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นการประเมินโดยวัดจากประสิทธิภาพนักเรียนระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมศึกษา ซึ่งประเมินโดยการวิจัยร่วมกันขององค์กรระหว่างประเทศ โดยการแข่งขันวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์โอลิมปิก หรือจากสมรรถนะในการแข่งขันของกำลังคนโดยองค์กรต่างๆ

7) พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องวังหาโรงเรียนให้บุตรหลานเพื่อเข้าอบรมเลี้ยงดูระดับอนุบาลเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ต้องมีการกวดวิชาต้องมีการสอบแข่งขันอย่างเข้มข้นในทุกกระดับ โดยเฉพาะการเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ประเทศไทยคงเป็นประเทศเดียวที่ต้องให้เด็กกวดวิชาเพื่อเข้าอนุบาล

8) ผู้เรียนต้องนั่งเรียนท่องจำอยู่ในห้องเรียนไม่มีโอกาสแสดงออก ไม่มีความสุขในการเรียนสำหรับเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาก็คือการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อการเจริญงอกงามทั้งร่างกายและจิตใจ เรียนรู้เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ต่างๆ ได้เรียนรู้เพื่อให้เกิดปัญญา เรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงาม ดังนั้น เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นไปตามเป้าหมายที่หนดไว้กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานเป็น 4 ด้าน คือ

- (1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
- (2) การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (3) การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
- (4) การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

ในด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ครูผู้สอนถือว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญยิ่งต่อการกำหนดคุณภาพของการจัดการศึกษา ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการเกิดพฤติกรรมใหม่ของนักเรียน (พยุงศักดิ์ สนเทศ. 2531 : 19) ครูที่มีความสามารถสูงย่อมชำนาญในการจัดกิจกรรมให้นักเรียนลงมือทำ อันจะนำไปสู่ผลการเรียนที่แท้จริง แต่ถ้าครูมีความสามารถต่ำ ก็จะเป็นเพียงผู้บอกความรู้ นักเรียนก็จะเกิดแต่ความรู้ความจำ มีนิสัยในการท่องจำ คอยฟังคำบอกของครู ตัดสินใจเองไม่เป็น ซึ่งจะนำไปสู่คุณภาพประชากรที่ไม่เป็นผู้ผลิตผลงาน ดังนั้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมการสอนของครู ให้ครูเป็นครูมืออาชีพ คุรุสภาจึงได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานและระดับคุณภาพของครูเพื่อใช้เป็นเครื่องมือประเมินคุณภาพครู (โกวิท ประวาลพุกษ์. 2543 : 5) ซึ่งรายละเอียดของระดับคุณภาพแต่ละระดับมีดังนี้

ระดับ 1 ครูปฏิบัติการเป็นครูที่ปฏิบัติงานโดยยังต้องอาศัยการชี้แนะ การสั่งการรูปแบบจากผู้อื่น หรือคำสั่งเอกสารแบบแผนต่างๆ และมีความมุ่งมั่นที่จะทำตามแบบแผนนั้นๆ ให้สมบูรณ์ โดยคำนึงถึงเป้าหมายปลายทางเป็นลำดับรอง

การสอนมุ่งเน้นเนื้อหา ผู้สอนเป็นผู้บอกความรู้สอนตามแผนที่กำหนดกิจกรรมทุกอย่างตัดสินใจโดยครู มีสื่อเน้นความรู้ความจำ ประเมินผลเน้นการทดสอบเกิดผลต่อผู้เรียนในด้านความรู้ความจำเป็นส่วนใหญ่ ผลงานของผู้เรียนแบบเดียวกันตามที่ครูกำหนด รายงานผลเป็นภาพรวมของผู้เรียนทั้งชั้น

เป้าหมายในการพัฒนาคำนึงถึงผลที่เกิดกับตนเอง เน้นความถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์มากกว่าเป้าหมายของงาน หรือผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการ

ระดับ 2 ครูชำนาญการเป็นครูที่ปฏิบัติงานโดยมีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความสามารถในการคิดเอง ทำเอง ตัดสินใจเองได้ โดยมีความมุ่งมั่นที่จะลงมือทำ รู้จักกำหนดเป้าหมายของงานไปที่ผู้รับบริการ แต่ยังไม่มีการดำเนินการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายนั้นอย่างชัดเจน และมีประสิทธิภาพ

การสอนมุ่งเน้นความรู้ความเข้าใจ มีตัวอย่างมากขึ้น ดัดแปลงแผนสื่อ ให้เหมาะสมกับสภาพจำกัดต่างๆ ได้ มีอุปกรณ์มากขึ้น ผลงานของผู้เรียนยังเป็นเรื่องเดียวกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน รายงานผลเป็นกลุ่ม

เป้าหมายในการพัฒนาคำนึงถึงความถูกต้องตามระเบียบกฎเกณฑ์ ให้ความสำคัญต่อกระบวนการ และเน้นผลที่เกิดขึ้นกับตนเองและผู้บริการเท่าๆ กัน

ระดับ 3 ครูเชี่ยวชาญเป็นครูที่ปฏิบัติงานอย่างมีเป้าหมาย มีขั้นตอนปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ สร้างสรรค์งาน คิดและตัดสินใจเองได้ จัดลำดับความสำคัญของงานได้ เน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

การสอนมุ่งเน้นกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ ครูใช้คำถามมากขึ้น ถามหาวิธีการ มีแผนการสอนที่พัฒนาขึ้นเอง จัดทำเองได้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล ใช้สื่อเน้นกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น คำตอบของผู้เรียนหลากหลายเกิดจากการแสวงหาและสรุปความรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายของครู กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์

เป้าหมายในการพัฒนาคำนี้ถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการอย่างรอบด้าน สมดุลทั่วถึงและเสมอภาค

ระดับ 4 ครูเชี่ยวชาญพิเศษเป็นครูที่ดำเนินงานต่างๆ โดยคำนึงถึงบุคคลอื่นองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะได้รับประโยชน์จากการปฏิบัตินั้นๆ แต่ยังไม่สามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความเป็นเอกภาพในทุกๆ ส่วน ทุกองค์ประกอบต่างๆ นั้นได้

การสอนมุ่งเน้นการพัฒนาจริง ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนรู้ กิจกรรมและสื่อสอดคล้องสัมพันธ์กัน ส่งผลต่อพัฒนาการ และความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน ให้โอกาสในการแสดงออกอย่างอิสระ ผลงานของผู้เรียนแตกต่างกันตามกระบวนการเรียนการสอนที่เลือกเป้าหมายในการพัฒนาคำนี้ถึงผลที่เกิดขึ้นกับผู้รับบริการและการพัฒนาวิชาชีพหรือแผนการพัฒนาสังคม

ระดับ 5 ครูเกียรติคุณเป็นครูที่มีวิธีปฏิบัติงานด้วยกระบวนการพัฒนาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ บนพื้นฐานของผลพัฒนาทางบวกอย่างเท่าเทียมกัน สร้างความเป็นเอกภาพของผลงานและกลุ่มบุคคลทั้งหมด รวมทั้งความสมดุลของสิ่งแวดล้อม

การสอนมุ่งเน้นการค้นหา ผู้สอนสร้างความรู้ร่วมกันกับผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้วางแผนการเรียนรู้ และกำหนดหลักสูตรของห้องเรียนเกือบทั้งหมด ร่วมประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและการสอนของครู ใช้สื่อหลากหลายสนองความต้องการของผู้เรียนแต่ละคน ผลงานของผู้เรียนคนละอย่าง คนละเรื่องตามความสนใจและความถนัดอย่างแท้จริง เป็นผู้ที่สร้างผู้นำให้ผู้เรียนและเพื่อนครู เป็นผู้นำ คิดเอง พัฒนาเองได้รอบด้านอย่างยั่งยืน

เป้าหมายในการพัฒนาคำนี้ถึงประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้เกิดการสร้างและพัฒนาวิชาชีพอย่างถาวร มีเกียรติภูมิเป็นตัวอย่างได้ทั้งด้านวิชาชีพ และชีวิตส่วนบุคคล

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้น หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ทั้งนี้ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตัวเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้น ทำท่าย ให้กำลังใจ ช่วยแก้ปัญหา และชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 62)

ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนมีวิธีการสอนที่หลากหลาย ซึ่งสามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2542 : 1)

1) เน้นกระบวนการกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รู้จักตนเอง รู้จักการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น รู้จักฟังพาทอาศัยกัน รู้วิธีศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และศึกษาหาความรู้ร่วมกับผู้อื่น รู้จักประเมินตนเอง และยอมรับผลการประเมินจากผู้อื่น

2) เน้นการปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองด้วย

3) การจัดกิจกรรมตามความสนใจให้วางแผนการเรียนร่วมกันให้ได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด เพื่อค้นหาคำตอบและสรุปความรู้ด้วยตนเอง เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้แต่ละคนพัฒนาตามศักยภาพของตนฝึกให้ผู้เรียนเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี และเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของชีวิตจริงจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริงของผู้เรียน และสิ่งแวดล้อม เริ่มตั้งแต่ใกล้ตัวจนถึงสังคมโลก เช่น สภาพปัญหาในชุมชน การประกอบอาชีพในชุมชน และประเมินผลตามสภาพจริง โดยเน้นความสำเร็จของผู้เรียน พิจารณาตัวบ่งชี้พฤติกรรมคุณลักษณะต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ร่องรอยการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน ชิ้นงานองค์ความรู้ที่ผู้เรียนนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ทั้งนี้ผู้สอนต้องปรับตัวบ่งชี้เหล่านี้ให้สอดคล้องกับแบบประเมินของหลักสูตรด้วย

4) ให้ผู้เรียนทำโครงการเสนอแนวคิดและขั้นตอนการดำเนินงานพร้อมทั้งให้ปฏิบัติจริง เพื่อสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

5) การจัดกิจกรรมมุ่งเน้นให้ผู้เรียนใฝ่รู้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น รู้จักแยกแยะ เชื่อมโยงเป็นระบบ กล้าแสดงออก ใช้หลักเหตุและผลในการรับฟังความคิดเห็น และประเมินผลร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและปรับปรุง เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยครูจะต้องคอยส่งเสริม จัดสภาพแวดล้อมและอำนวยความสะดวกให้เกิดสิ่งเหล่านี้บนความเชื่อพื้นฐานว่า ผู้เรียน

สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในทางที่ถูก อีกทั้งครูต้องยอมรับการกระทำนั้นๆ ยกย่องและให้กำลังใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่รู้ มีนิสัยชอบปฏิบัติและสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีความสุข

ละออง จันทร์เจริญ (2543 : 37) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญครูผู้สอนมีข้อควรคำนึง ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของผู้เรียน

- 1) สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ มีการเรียนรู้ทุกเวลา ทุกสถานที่
- 2) เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
- 3) ฝึกการปฏิบัติเพื่อให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน เกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
- 4) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา
- 5) ได้เรียนรู้เนื้อหาสาระและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน
- 6) ให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณสมบัติอันพึงประสงค์

คุณลักษณะของผู้สอน

- 1) เป็นผู้จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และสื่อการเรียนการสอน
- 2) เป็นผู้อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้
- 3) เป็นผู้วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อะไร และการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

อุษณีย์ โพธิสุข (2543 : 39) กล่าวถึง ครูที่สามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีใจรักเด็ก รักการสอน รักอาชีพครู อยากพัฒนาคน
- 2) มีใจกว้าง ยอมรับความเห็นของเด็ก
- 3) ไวต่อความรู้สึก ต่อความคิดของเด็ก
- 4) มีวิธีการสอนหลากหลาย สามารถสอนโดยการใช้สื่อ กิจกรรมการทดลอง การบรรยาย การเคลื่อนไหว ฯลฯ ที่ตอบสนองกับลีลาการเรียนรู้ของเด็ก
- 5) สนใจใฝ่รู้ กระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็น
- 6) มีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่ตนเองรับผิดชอบเป็นอย่างดี

7) มีบุคลิกดี มนุษย์สัมพันธ์ดี

8) มีลักษณะเป็นผู้ประสาน จัดการ สนับสนุนให้กำลังใจผู้เรียนมองเห็นความแตกต่างของผู้เรียนเป็นนักสังเกต

9) มีความสามารถในการวัดและประเมินผลทั้งในด้านวิชาการ สังคม อารมณ์ ในหลากหลายรูปแบบ เช่น สามารถสร้างแบบประเมินผลพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ง่ายๆ การใช้ข้อมูลหลายด้านมาประกอบการประเมินผล หรือการสำรวจความคิดเห็น ความสนใจของผู้เรียน เป็นรายบุคคล

10) มีความเข้าใจในการจัดหลักสูตรที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาเป็นรายบุคคล

11) มีมาตรฐานคุณภาพทางจรรยาบรรณอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เป็นที่ยอมรับของผู้เรียนและผู้ร่วมงาน

นอกจากนี้ครูที่จะจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้อย่างมีคุณภาพจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้ มาเป็นผู้จัดประสบการณ์ ผู้ให้ความรู้ ผู้ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้ และเป็นผู้จุดไฟแห่งการเรียนรู้ อาจกล่าวได้ว่า ครูในยุคโลกาภิวัตน์จะต้องปรับบทบาทของตนเองเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังนี้

ธีรศักดิ์ อัครบวร (2542 : 31 - 35) ได้กล่าวถึงหน้าที่และความรับผิดชอบของครู มีดังนี้

1) หน้าที่และความรับผิดชอบของครูในเชิงระเบียบปฏิบัติหรือที่กฎหมายกำหนด

- (1) ตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่
- (2) อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้
- (3) ถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังอำพรางไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริตหรือเป็นภัยต่อศิษย์
- (4) สุภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์
- (5) รักษาความลับของศิษย์
- (6) ครูต้องรักและเมตตาศิษย์ โดยให้ความเอาใจใส่ ช่วยเหลือส่งเสริมให้กำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนแก่ศิษย์โดยเสมอภาค

(7) ครูต้องอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้เกิดแก่ศิษย์อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(8) ครูจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

(9) ครูต้องไม่ทำตนเป็นปฏิบัติยกต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคมของศิษย์

(10) ครูต้องไม่แสวงหาผลประโยชน์อันเป็นอามิสสินจ้างจากศิษย์ ในการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ และไม่ใช้ให้ศิษย์กระทำการใดๆ อันเป็นการหาประโยชน์ให้แก่ตน โดยมิชอบ

2) หน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง เพื่อนครูและสถานศึกษา

(1) ครูพึงช่วยเหลือเกื้อกูลครูด้วยกันในทางสร้างสรรค์ เช่น การแนะนำ แหล่งวิทยาการให้กัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางวิชาชีพซึ่งกันและกัน

(2) รักษาความสามัคคีระหว่างครูและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหน้าที่ การงาน ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวกหรือถั่นแก่งซึ่งกันและกันเต็มใจช่วยเหลือเมื่อเพื่อนครูขอความช่วยเหลือ เช่น เป็นวิทยากรให้แกกัน ช่วยงานเวรหรืองานพิเศษเป็นต้น

(3) ไม่แอบอ้างหรือนำผลงานทางวิชาการของเพื่อนครูมาเป็นของตนเอง ทั้งยังต้องช่วยเหลือให้เพื่อนครูคนอื่นๆ ได้สร้างสรรคงานวิชาการอย่างเต็มความสามารถด้วย

(4) ประพฤติตนด้วยความสุภาพ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน

(5) ปฏิบัติตามระเบียบ และธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษา ปฏิบัติตาม คำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบแผนของสถานศึกษา

(6) รักษาชื่อเสียงของตนไม่ให้ขึ้นชื่อว่าประพฤติชั่ว ไม่กระทำการใดๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียของครู

(7) ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเที่ยงธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเองหรือผู้อื่น โดยมิชอบ

(8) ครูย่อมพัฒนาตนเองทั้งในด้านวิชาชีพ บุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิชาการ เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอยู่เสมอ

3) หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชน

(1) ครูต้องมีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันทรงมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ

(2) ครูต้องยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือและไม่ดูหมิ่นศาสนาอื่น

(3) ครูต้องให้ความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียนในการอบรมสั่งสอนศิษย์ อย่างไม่ลืมหูลืมตา ทั้งด้านการศึกษาเล่าเรียน ความประพฤติ สุขภาพพลานามัย และจิตใจ

(4) ครูต้องให้คำปรึกษาแนะแก่ผู้ปกครองในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างใกล้ชิดตลอดจนแนะแนวการศึกษาต่อและการเลือกอาชีพของศิษย์

(5) ครูต้องรายงานข้อมูลต่าง ๆ ของศิษย์ให้ผู้ปกครองทราบอยู่เสมอ

(6) ครูพึงต้องประพฤติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

4) หน้าที่ความรับผิดชอบของครูในเชิงจารีตและแบบธรรมเนียม

(1) แนะนำสั่งสอนดี ได้แก่ สอนได้ชัดเจนไม่คลุมเครือ สอนให้ปฏิบัติหรือให้เป็นรูปธรรม สอนให้เกิดความกระตือรือร้นที่จะเล่าเรียนโดยมีกำลังใจและมั่นใจที่จะเรียนและสอนให้สนุกไม่เบื่อหน่าย

(2) ให้ศึกษาเล่าเรียนดี ครูต้องเป็นผู้จัดสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้ศิษย์ได้ศึกษา เล่าเรียนได้ดี ได้แก่ การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ด้านต่างๆ ให้ศิษย์ ตลอดจนการใช้สื่อการเรียนการสอนที่ช่วยให้ศิษย์ศึกษาเล่าเรียนได้ดี

(3) บอกศิลปะให้สิ้นเชิงไม่ปิดบังอำพราง ครูต้องรับผิดชอบในศิลปะวิชาการที่ตนสอน ต้องสอนในสิ่งที่ถูกต้อง มีความบริสุทธิ์ใจในการอบรมสั่งสอนไม่บิดเบือนวิชาการ

(4) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่เพื่อน ครูต้องช่วยเร้าหรือเสริมกำลังใจให้แก่ศิษย์ในการศึกษาเล่าเรียน ศิษย์แต่ละคนย่อมมีความสามารถและความถนัดในบางด้าน ครูต้องช่วยส่งเสริมให้โดดเด่นยิ่งขึ้น

(5) ป้องกันภัยในทิศทั้งหลาย ครูมีหน้าที่ป้องกันศิษย์โดยการแนะนำสั่งสอนให้รู้จักคุณและโทษของสิ่งต่างๆ ป้องกันศิษย์ไม่ให้ตกไปในทางอบายมุขทุกอย่าง ซึ่งอาจทำได้โดยการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อม คอยดูแลให้ห่างไกลจากภัยทั้งหลาย

สิปปนนท์ เกตุทัต (2539 : 9 – 10) ได้กล่าวไว้ว่า

1) ในฐานะเป็นคนดีก่อให้เกิดศรัทธาในศิษย์ พ่อ แม่ และชุมชน ครูจึงต้องวางตนเป็นคนดีตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

2) ในฐานะเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ครูต้องเน้น วิธีการเรียนรู้มากกว่าสอนให้ท่องจำพยายามจัดให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พยายามตั้งคำถามมากกว่าสอนให้ท่องจำเพื่อจำคำตอบ

3) ในฐานะเป็นคนของชุมชน เรียนรู้จากชุมชนถึงสภาพการทำมาหากิน สภาพประวัติศาสตร์ของชุมชน นำเรื่องจากชุมชนมาสอนเป็นตัวอย่างช่วยเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

4) ใช้วิชาความรู้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์สิ่งดี สิ่งไม่ดี สิ่งช่วยวนมัวเมา ที่มากับสื่อมวลชนหรือภาพโฆษณาสินค้า กระตุ้นให้นักเรียนและชุมชนเลือกสรรสิ่งที่ดี

5) เป็นผู้ประสานการเรียนรู้ในโรงเรียน นอกโรงเรียน ชุมชน ชุทธิกิจเอกชน สื่อมวลชน และจากสถาบันต่างๆ ในสังคม

6) ครูทุกคนต้องหมั่นเพิ่มพูนความรู้ เรียนรู้วิถีหาความรู้จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ ติดตามความก้าวหน้าใหม่ๆ โยงความรู้ใหม่กับการปรับปรุงนำไปปฏิบัติเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่ให้กับชุมชนและสังคมโดยรอบ และเพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงของโลก

สุพล วังสินธุ์ (2536 : 88 – 89) ได้กล่าวถึง ลักษณะของครูดีที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ดังนี้

1) รักสนุก ต้องมีความศรัทธาในตัวเอง งานและตัวเด็ก เมื่อมีความศรัทธาแล้วก็จะตระหนักในความสำคัญของตัวเองในการที่จะช่วยพัฒนาเด็กในทุกๆด้าน

2) ปลุกไม่เบื่อ มีความพยายาม ความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับตัวนักเรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะหาเทคนิควิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

3) เอื้อวิชาการเป็นผู้มีความรอบรู้ โดยศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อจะได้นำความรู้เหล่านั้นมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในลักษณะที่ว่า “รู้จำ รู้จัก รู้จริง และรู้แจ้ง”

4) กล้ายืนหยัด การมีความมั่นใจในตัวเองในการกระทำใดๆ ก็ตามที่ตนได้พิจารณาแล้วว่าเกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน

5) ถนัดกิจกรรม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการสอนต่างๆ สนใจแสวงหากิจกรรมการสอนที่แปลกใหม่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยกระทำได้อย่างราบรื่น

6) ทำอุปกรณ์ มีการทำอุปกรณ์การสอนต่างๆ เพื่อช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น ไม่ใช่ครูพูดแต่เพียงอย่างเดียว การพูดประกอบสื่อหรืออุปกรณ์จะช่วยให้นักเรียนจดจำได้รวดเร็วและแม่นยำขึ้นเนื่องจากได้เห็นเป็นรูปธรรม

7) สอนการใช้ การรู้จักที่จะถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ ให้แก่นักเรียนจะด้วยเทคนิควิธีการใดก็ตาม จนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ครอบครัว และสังคมมากขึ้น

8) ใช้หลักเกณฑ์ การที่ครูให้ความรู้ที่ถูกต้องตามหลักวิชามิใช่ให้ความรู้สึก
ของตนเอง

9) เป็นปัจจุบัน การให้ความรู้ที่ถูกต้องทันสมัย ทันเหตุการณ์แก่นักเรียน
มิใช่ นำความรู้เก่ามาบอกแก่นักเรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา การปฏิรูปการเรียนรู้
และครูถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนั้น การปฏิรูปครูจึงมีความจำเป็น
อย่างยิ่งเพื่อให้ครูผู้สอนที่เป็นครูอาชีพ และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียน
ให้เข้าไปในทางที่พึงประสงค์

2.2.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่างๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงมีความจำเป็น
ที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ
การศึกษาของประเทศเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะ
แข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ
คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดย
ยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียน
สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเองและ
ความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์
และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและ
การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา
ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะ
ด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบ
อาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด
การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา
จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น
รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ สมดุลกัน ปลูกฝัง

คุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ อำนาจความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ อีกทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียนและประสบการณ์ได้ทุกกระบวนการศึกษา จุดหมาย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมาย (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544 : 4) ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 1) เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์
- 2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการศึกษาค้นคว้า
- 3) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์
- 4) มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต
- 5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
- 6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค
- 7) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 9) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

2.2.3 หลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2544

สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษาประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งมวล และประสบการณ์อื่นๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ทุกภาคเรียนและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากมาตรฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น วัด หน่วยงาน และสถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการ ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางที่สำคัญ ซึ่งสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรภายในบริบทและแนวทางนั้นๆ ดังนี้

1) หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือนเป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคนควรสร้างความเข้มแข็งความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นใจให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และโดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ว่ามีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษา ควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช. 2544 : 28)

2.3 การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองถือได้ว่าเป็นงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อให้อยู่ในสังคมและช่วยพัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะบุคลากรที่จะทำหน้าที่พัฒนาคนในวงการศึกษาก็คือครู การพัฒนาครูจึงมีความจำเป็น ดังที่ (ภิญโญ สาร. 2517 : 117) กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการช่วยครูทำงานให้ถูกต้องและมีโอกาสเข้ารับการศึกษาอบรม เพื่อความก้าวหน้าในวิชาการของครูแต่ละคน โดยมุ่งผลเพื่อเสริมสร้างให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานให้แก่โรงเรียนเป็นสำคัญ

ซึ่งสอดคล้องกับ แคสเต็เตอร์ (Casterter. 1976 : 123 – 125) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหารงานบุคคลที่ดี เพราะการพัฒนาบุคลากรจะช่วยแก้ไขสิ่งต่อไปนี้

1. แก้ไขข้อบกพร่องของครู อาจารย์ที่ได้รับการฝึกฝนมาไม่ดี ช่วยเหลือผู้ที่ไม่มีประสบการณ์ เพื่อพัฒนาด้านการศึกษาควภูไปกับด้านสังคม เพื่อกระตุ้นความเจริญทางด้านวิชาชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาในการบริหารการศึกษา

2. การสร้างสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมายที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลากร เช่น การผลิตของสถาบันครู การสอนภาคฤดูร้อน การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาทางไปรษณีย์และการประชุมต่างๆ

3. การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา และสังคมมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และความรู้อันได้ขยายไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ในการพัฒนาบุคลากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สิ่งที่มีความสำคัญก็คือความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากร การสร้างบรรยากาศที่ดี การมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การทำงาน รวมทั้งตัวบุคลากรเองต้องมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาศักยภาพของตน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ ดังนั้น คณะทำงานการพัฒนาการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2523 : 18) ได้ให้ข้อคิดว่า องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาบุคลากรสำเร็จตามเป้าหมายจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. บุคลากร ประกอบด้วย

1.1 ผู้ที่มีความตั้งใจและพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง จะต้องเริ่มที่บุคคลก่อน

1.2 วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทั้งด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

1.3 ผู้บังคับบัญชาทุกระดับจะต้องเห็นความสำคัญและให้การช่วยเหลือสนับสนุน

2. งบประมาณ คือ เงิน วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการพัฒนา รวมทั้งสิ่งจูงใจ

3. บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ได้แก่ สถานที่ เวลา บุคลิกภาพ และพฤติกรรมของ

บุคคล

4. การสื่อสารข้อความและการประสานงาน ข้อความที่ดีจะเป็นการเสริมสร้างทัศนคติ

ความเข้าใจอันดีต่อกัน

ดังได้กล่าวแล้วว่า ในการพัฒนาบุคลากรจะต้องเริ่มที่การพัฒนาตนเองก่อน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทีมงาน ครอบครัวยุทธศาสตร์ สังคม หรือประเทศชาติ หากปราศจากการพัฒนาตนเองเป็นรากฐานเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะไปพัฒนาคนอื่นให้เขายอมรับฟัง เชื่อถือและศรัทธา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบอาชีพครู

กรมสามัญศึกษา (2535 : 36 – 37) ได้สรุปการพัฒนาตนเองตามเกณฑ์มาตรฐานด้านวิชาชีพครู ไว้ดังนี้

1. สำรวจและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ได้แก่ การรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์และนำมาปรับปรุงตนเอง ประเมินผลและปรับปรุงการทำงานของตนเองตลอดเวลา ยอมรับการเปลี่ยนแปลง และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมอย่างมีเหตุผลทางคุณธรรม

2. สนใจใฝ่รู้ ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งความรู้ต่างๆ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิด สนใจติดตามเหตุการณ์ปัจจุบันและติดตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษา

3. เพิ่มพูนวิทยฐานะ ได้แก่ ความสนใจกระตือรือร้นในการที่จะเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน

4. คิดค้นคว้าวิทยาการใหม่ๆ ได้แก่ เทคนิควิธีการสอนหรือประดิษฐ์ผลงานแปลกใหม่มาใช้ในการเรียนการสอน และนำผลที่ได้จากการทดลองมาปรับปรุงใช้พัฒนางานและเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

นอกจากนี้ ลำลี รักสุทธิ (2543 : 15 – 16) กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง เพื่อให้เป็นผู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เป็นคนที่มีความรู้ ทันสมัย ทันโลก ครูมีวิธีการแสวงหาความรู้ได้ ดังนี้

1. ตระเวนหาความรู้จากห้องสมุด ห้องสมุด คือ แหล่งความรู้ ขุมทรัพย์ ขุมปัญญาที่ครูควรเข้าไปค้นหาความรู้ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งห้องสมุดที่สามารถจะให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพครูได้ดีที่สุด คือ ห้องสมุดของสถาบันราชภัฏ ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่างๆ ห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัด และหอสมุดแห่งชาติ

2. ตระเวนหาความรู้จากผู้รู้ ผู้มีประสบการณ์ เราอยากมีความรู้ในเรื่องใด นอกจากจะศึกษาจากเอกสารตำราแล้ว หากต้องการความละเอียดอ่อนของเนื้อหาควรออกตระเวนหาความรู้จากผู้มีประสบการณ์หรือผู้นำไปปฏิบัติแล้วได้ผล เช่น ครูดีเด่นสาขาต่างๆ ผู้ประสบความสำเร็จทางวิชาการ อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันต่างๆ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ครูต้องทำตนให้เป็นคนพร้อมอยู่เสมอพร้อมที่จะเติมเต็มทุกเมื่อ

3. ตระเวนหาความรู้จากแหล่งอบรมสัมมนา ทุกวันนี้หน่วยงานราชการและเอกชนต่างๆ จัดประชุมปฏิบัติการเพื่อพัฒนางานวิชาการ ครูที่จะพัฒนาตนเองควรเข้ารับการอบรมเพื่อนำความรู้ ความเข้าใจจะมาพัฒนางานปรับปรุงตนเอง ซึ่งจะลงไปสู่เด็กผลพลอยได้ ก็จะมาถึงตัวครูเอง

ลำลี รักสุทธิ (2543 : 12-13) ยังได้กล่าวถึงการที่ครูจะพัฒนาตนเองให้เป็นครูมืออาชีพ ครูผู้สอนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจกับเรื่องต่อไปนี้

1. คู่มือครู คู่มือครูคือใบฉลากบอกทาง ชี้แนะให้เราจัดกิจกรรมวิชานั้นๆ ไปอย่างไร
ได้ผลถูกต้องตามเป้าหมาย

2. หลักสูตร ตัวหลักสูตรคือตัวรถตัวจักรที่จะช่วยวงล้อแห่งการเรียนรู้ขับเคลื่อนไป
ได้อย่างสะดวกและตรงเป้าหมายเป็นเพียงฉลากยา หากไม่รับประทานก็ไม่เกิดประโยชน์ และ
การรับประทานต้องให้ชัดเจนว่ารับประทานเวลาใด ขนาดปริมาณเท่าใด ดังนั้น ครูต้องศึกษา
หลักสูตรให้เข้าใจก่อนนำไปใช้

3. เอกสารประกอบการสอน เอกสารประกอบการสอนมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นของ
กรมวิชาการ ของสำนักพิมพ์ต่างๆ ครูควรแสวงหามาอ่าน ทำความเข้าใจให้มาก จะทำให้เป็น
ผู้มีความแตกฉานในวิชาที่สอน ผลประโยชน์เกิดทั้งตัวครูและนักเรียน

4. หนังสืออ่านเสริมอ่านประกอบ ไม่ว่าครูจะสอนเรื่องใดย่อมมีหนังสืออ่านเสริม
อ่านประกอบทั้งนั้น เพียงแต่เราเป็นนักแสวงหาเท่านั้น เราจะมีความรู้ในเรื่องที่สอนมากขึ้น
เมื่ออ่านมากเข้าใจมากแล้วก็ฝึกทำหนังสืออ่านเสริมหรืออ่านประกอบเองก็จะเป็นผลงานที่ดีของครู

5. แบบทดสอบ ครูจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจแบบทดสอบชนิดต่างๆ ให้เข้าใจ
อย่างลึกซึ้ง จนสามารถจัดทำออกแบบด้วยตนเองได้ เพื่อที่จะนำไปประเมินผลสัมฤทธิ์ได้ตาม
ต้องการและมีประสิทธิภาพ แบบทดสอบควรมีลักษณะหลากหลายมากวิธี โดยเฉพาะการประเมิน
ตามสภาพที่แท้จริง ขณะนี้ครูต้องทำความเข้าใจและนำมาใช้ให้ถูกวิธี

6. จุดประสงค์การเรียนรู้ในการสอนแต่ละครั้งแต่ละวิชา ครูจำเป็นต้องศึกษา ทำความ
เข้าใจจุดประสงค์การเรียนรู้ให้เข้าใจ หากสอนไปโดยไม่รู้จุดประสงค์การเรียนรู้ก็ไม่ต่างอะไร
กับการล่องเรือในทะเลแต่ไร้หางเสือ และไม่มีทิศทางที่แน่นอน ปัญหาและอุปสรรคย่อมมีมากมาย
ตามมา จุดประสงค์การเรียนรู้ คือ เข็มทิศบอกทางให้ครูพานักเรียนขึ้นสู่ฝั่งได้ถูกต้อง

7. แผนการสอน ครูจำเป็นต้องเข้าใจการทำแผนสอน สามารถนำความรู้เนื้อหาวิชา
จัดทำแผนการสอนด้วยตนเองได้ แผนการสอนเป็นหัวใจและเครื่องมือสำคัญของครู ถือเป็น
ผลงานทางวิชาการของครูได้เป็นอย่างดี และเป็นตัวชี้วัดระดับคุณภาพของครูด้วย ครูที่ไม่มี
แผนการสอนก็ไม่ต่างอะไรกับการสร้างบ้านที่ไม่มีแปลนหรือพิมพ์เขียว

8. สื่ออุปกรณ์ การเรียนรู้เรื่องสื่ออุปกรณ์มีความจำเป็นมาก เพราะสื่ออุปกรณ์เป็น
เครื่องช่วยเร้าความสนใจทำให้บทเรียนที่น่าเบื่อหน่ายมีชีวิตชีวาเด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน
ตื่นเต้นเร้าใจ สื่อมีมากมายและหลายวิธี หากครูมีความรู้ในเรื่องนี้ก็จะสามารถดัดแปลงมาใช้
ประกอบการสอนได้ทุกวิชา

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น สิ่งที่มีความจำเป็นก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร รวมทั้งตัวครูเองก็ต้องเริ่มต้นที่ตนเองก่อน โดยการฝึกให้เป็นคนรักการใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน ศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้เป็นคนที่มีพื้นฐานต่อการเปลี่ยนแปลงจึงจะทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 การพัฒนาตนเองของครูแกนนำ

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษาได้กำหนดหลักการไว้ในมาตรา 22 ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังกล่าว ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้และวัฒนธรรมการเรียนรู้ไปจากเดิมจากการที่ครูเคยชินกับการบอกความรู้และ นักเรียนเคยชินกับการรับและจำความรู้ การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จึงจำเป็นต้องพัฒนาครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ยอมรับและผนึกกำลังกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ดังนั้น เพื่อให้ครูได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนให้เป็นที่ไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้มีโครงการส่งเสริมและพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นต้นแบบปฏิบัติการเรียนรู้ ซึ่งเป็นโครงการที่ต้องการสร้างครูแกนนำที่มีความรู้ความสามารถที่จะนำการปฏิบัติการกระบวนการเรียนรู้ไปสู่สถานศึกษา โดยการคัดเลือกจากครูเก่ง ครูดี และมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไปถ่ายทอดวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเพื่อนครู โดยเน้นการพัฒนาแบบเพื่อนช่วยเพื่อนสร้างเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพัฒนาการเรียนการสอนที่ถาวร และเข้าถึงครูได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2543 : 10 – 11) จึงได้มีนโยบายประเมินครูแกนนำเพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติ ซึ่งเป็นการประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน แบ่งเป็น 3 ด้านคือ

1. ด้านคุณสมบัติส่วนบุคคล
2. ด้านศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการพัฒนาเพื่อนครู

สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินตามโครงการส่งเสริมและพัฒนาครูแกนนำเพื่อเป็นต้นแบบปฏิบัติการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ที่ทุกสังกัดในกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันจัดทำ โดยให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินใบประกอบวิชาชีพครูของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและเกณฑ์ระดับคุณภาพของครูสภา โดยมีเกณฑ์การประเมิน ดังนี้

2.4.1 ด้านคุณสมบัติส่วนบุคคล

1) มีคุณธรรม ประพฤติและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม มีคุณธรรม จริยธรรม และมุ่งมั่นในการทำความดีอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจและภาคภูมิใจ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์

2) รักและเมตตาศิษย์ หมายถึง มีความรัก ความห่วงใย ประารถนาดี ให้ความช่วยเหลือชี้แนะทางประพฤติตนที่ถูกต้องส่งเสริมให้กำลังใจในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ศิษย์ โดยพฤติกรรมที่แสดงออกเป็นไปในทางสุภาพ และเอื้ออาทร

3) รักและศรัทธาในวิชาชีพครู หมายถึง มีความรัก ความชื่นชม ความเชื่อมั่นในอาชีพครูว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีคุณค่าต่อสังคม

4) มีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถดำรงชีวิตและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หมายถึง การแสดงออกทางกาย วาจา การใช้ภาษาได้เหมาะสมกับกาลเทศะและสง่างาม มีความนับถือและเห็นคุณค่าในตนเอง รับฟังความคิดเห็น ยอมรับในความคิด ความรู้และความสามารถของผู้อื่น ปฏิบัติตนเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5) อบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ ค่านิยมและนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี และมีความสุขด้วยการอบรมบ่มนิสัย ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะและนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์อย่างเต็มตามศักยภาพ

6) มีความคิดกับประสบการณ์ใหม่ และสร้างแนวคิดในรูปแบบใหม่เพื่อพัฒนา งานและพัฒนาการเรียนการสอนให้ทันสมัย ทันเหตุการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

7) มีความสามารถในการให้คำปรึกษาในด้านการเรียนการสอนและการดำเนินชีวิต หมายถึง เห็นอกเห็นใจ เป็นมิตร เป็นที่พึ่งพาและไว้วางใจแก่ศิษย์ รับฟังปัญหาและให้ความช่วยเหลือในการเรียนและการวางแผนชีวิต ส่งเสริมให้ศิษย์มีความเชื่อมั่นและนับถือตนเอง โดยเสนอแนะแนวทางตามสภาพของศิษย์

8) ศึกษาค้นคว้าและ แสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและทันต่อเหตุการณ์ หมายถึง การพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้าน เศรษฐกิจสังคม การเมืองและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาทางด้านวิชาการ วิชาชีพ และเทคโนโลยี โดยการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่อยู่เสมอ รวบรวมข้อมูลข่าวสารและจัดระบบ การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาตนเองพัฒนางานและพัฒนาสังคมได้อย่าง เหมาะสม

9) มุ่งมั่นพัฒนางานเพื่อความก้าวหน้าขององค์กร หมายถึง มีความปรารถนาดี ต่อองค์กรและทุ่มเทความสามารถเพื่อพัฒนาองค์กร

จากเกณฑ์การประเมินครูแกนนำที่กำหนดไว้ ถือว่าเป็นการมองภาพรวมของ การเป็นครู ซึ่งการพิจารณาถึงคุณค่าในความเป็นครูนั้น เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งดังผลการสำรวจ ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาไทย พบว่า สิ่งที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง แก่ไข่มากที่สุด คือ ประเด็นครูอาจารย์ควรมีคุณภาพและจรรยาบรรณมากขึ้น และปัญหาที่ทำให้เด็ก ไม่มีความสุขจากการเรียน คือ ครอบครัวยุคใหม่และครู เด็กอยากได้ครูที่มีคุณภาพ ยุติธรรม รักและ เอาใจใส่เด็กอยากได้บรรยากาศระหว่างครูกับนักเรียนเป็นกันเองมากขึ้น สนุกมากขึ้น (กรมวิชาการ. 2543 : 6 – 9) ซึ่งสอดคล้องกับ ณรงค์ รณนิยกุล (2543 : 65) ที่กล่าวว่า ครูที่ประสบความสำเร็จ และมีความสุขต่อการได้ทำหน้าที่ของครูผู้สอน มักจะมีคุณลักษณะที่สำคัญดังนี้

1) มีความรักและความศรัทธาในด้านวิชาชีพครู เป็นผู้ที่มีความพร้อมจะ เสียสละแรงกาย ความคิดและการกระทำให้เกิดประโยชน์ต่ออาชีพของตน มีความรู้ลึกภูมิใจ ที่มีคนทักทายด้วย คำว่า “ครู” จึงพยายามศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำไปใช้ในการเรียน การสอนเป็นนิจ สร้างสรรค์หรือเสาะแสวงหาวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือสำหรับปรุงหรือ พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับศิษย์หรือผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ เข้าร่วมการ ประชุมสัมมนาทางวิชาการที่สัมพันธ์ หรือเกี่ยวข้องกับวิชาชีพครูอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากเป็นผู้มี ผลงานเชิงประจักษ์จากการสั่งสอนอบรมให้ศิษย์ได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนใน ระดับหนึ่งที่มีส่วนรับผิดชอบอย่างชัดเจน ตลอดจนมีผลงานทางวิชาการที่เกิดจากการสะสม รวบรวมจากการใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนต่อเนื่องเป็นเวลานานนับหลายปี ได้รับการยอมรับนับถือ ในแวดวงการศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ครูดังกล่าวจะมีลักษณะถ่อมตน รู้จักประมาณตน อย่างน่าเคารพนับถือ

2) มีความเมตตากรุณาต่อศิษย์ เมื่อครูมีความรักเอื้ออาทรต่อศิษย์ จิตใจของครู จะมีความเมตตากรุณาที่มุ่งจะให้ศิษย์ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากกิจกรรมต่างๆ มีลักษณะ ของการมองโลกในแง่ดี ที่เห็นวุฒิภาวะของผู้เรียนแตกต่างกัน จึงเรียนรู้จากการกระทำได้

ไม่เท่ากัน ยามใดศิษย์หรือผู้เรียนกระทำได้ไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้องจะใช้ความเมตตาชี้แนะให้คำปรึกษาที่เหมาะสมให้ กำลังใจในการใช้ความพยายามของผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตามช่วงเวลาของการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ครูที่มีความรู้ความเมตตาครูณาต่อศิษย์จึงเป็นผู้ที่มีอหิชาศัย สุขุมเยือกเย็นและอดทนอดกลั้นต่อกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นให้ครบกระบวนการ ใช้วาจาสุภาพอ่อนโยนเพื่อให้กำลังใจแก่ศิษย์หรือผู้เรียนอย่างทั่วถึง แม้บางครั้งอาจจะตำหนิตติเตียนบ้างก็จะมีลักษณะของความนึ่มนวลในกริยาอาการจะมีสติสัมปชัญญะแสดงออกให้เห็นอย่างจริงใจควบคุมอารมณ์ของตนเองได้จนเป็นนิสัยที่มีความสุขุมเยือกเย็นเห็นได้ทุกกาลเวลา

3) มีความขยันหมั่นเพียร ลักษณะของครูที่มีความรักและศรัทธาต่ออาชีพครู จะมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ใ้ไขว่คว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยาการต่างๆ เสียสละทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อให้ได้ประสบการณ์และความรู้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีความขยัน เอาใจใส่ในการเตรียมตัวเพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้า

4) มีบุคลิกภาพที่ดี โดยทั่วไปครูจะมีความสุขภาพเรียบร้อยในการพูดจาสัมมาคาราวะต่อผู้อื่นประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเทศะ รวมทั้งการแต่งกายสุภาพมีความสะอาดเรียบร้อย บ่งบอกถึงบุคลิกลักษณะเฉพาะที่ทำให้คนทั่วไป สามารถทำนายทายทักได้อย่างถูกต้องว่าเป็น “ครู” นอกจากนี้ยังมีลักษณะการทำงานเป็นระบบมีระเบียบที่ชัดเจนจนเป็นแบบอย่างให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาเลียนแบบอย่างที่ดีนั้นคิดตัวไป รวมถึงการดูแลรักษาสุขภาพอนามัยให้เป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรง ครูที่ดีส่วนมากมีความสุขจิตที่ดี มองโลกในแง่ดี เข้าใจจิตวิทยาของผู้เรียนตามวัยต่างๆ จึงสามารถสนองตอบความสนใจต้องการของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม มีความเชื่อมั่นในตนเองที่จะแสดงออกให้ผู้อื่นได้รับรู้ด้วยความอ่อนน้อมอยู่เป็นนิจ ซึ่งเป็นบุคลิกภาพของครูอย่างแท้จริง

จากการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษากรุงเทพมหานครกำหนดเกณฑ์ในการประเมินครูแกนนำในด้านคุณสมบัติส่วนบุคคลไว้ ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูเป็นครูอาชีพอย่างแท้จริง ซึ่งเกณฑ์ที่กำหนดดังกล่าวหากครูไทยสามารถปฏิบัติได้ย่อมจะเป็นหลักประกันว่าจะเป็นเรื่องนำทางให้เยาวชนของชาติเป็นคนดี มีความสุขและมีคุณภาพ

2.4.2 ด้านศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน

1) นำหลักสูตรไปใช้ได้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระธรรมชาติของผู้เรียน หมายถึง การศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจหลักสูตรเนื้อหาวิชาที่ตนเองสอนให้ชัดเจน เข้าใจความแตกต่างของผู้เรียนและพัฒนาการของสมองกับการเรียนรู้โดยการหาความรู้จากเอกสารตำรา และสื่อต่างๆ วิเคราะห์และประเมินผลการสอนของตนเองเพื่อการปรับปรุงพัฒนาวิธีสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรและผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ

2) จัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดผลถาวรแก่ศิษย์ หมายถึง เข้าใจพัฒนาการทางด้านร่างกายจิตใจ สติปัญญาและสังคมของศิษย์ มีความสามารถในการจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ทั้งนี้ใช้วิธีการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ทั้งสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวาอย่างสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3) พัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง พัฒนาแผนการสอนและสื่อการสอนรูปแบบใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นสำคัญ

4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการสอนและเอื้ออำนวยความสะดวกเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตามศักยภาพ

5) วัดและประเมินผลผู้เรียนอย่างหลากหลาย โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง หมายถึง ใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและใช้การวัดและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ อยู่เสมอ

6) ศึกษาวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้ หมายถึง สามารถทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและนำผลการวิจัยจากแหล่งต่างๆ มาพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา

7) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิด การจัดการและการประยุกต์ความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิต หมายถึง พัฒนากิจกรรมให้ผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาที่ใกล้ตัว

8) จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานความรู้ด้านต่างๆ ทักษะ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามอย่างได้สัดส่วนและสมดุล หมายถึง มีการบูรณาการเนื้อหาวิชาต่างๆ ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยองค์รวมพร้อมทั้งสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของสังคมไทยที่ดีงามด้วย

9) ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนร่วมกันพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ หมายถึง มีความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนในการวางแผนดำเนินการ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในโรงเรียน โดยอาศัยภูมิปัญญาในท้องถิ่น

ในการประเมินด้านศักยภาพการเรียนการสอน ครูถือว่าเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญ เพราะการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะเป็นผู้วางแผนขั้นต้น ทั้งเนื้อหาและวิธีการแก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และช่วยชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความรู้ ความสามารถความมุ่งมั่นที่จะพัฒนานักเรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ซึ่งเป็นลักษณะ ของคนในสังคมที่พึงปรารถนา และการที่ครูจะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ ครูจะมีพฤติกรรมที่สำคัญดังนี้ (ณรงค์ รมณียกุล. 2543 : 69)

1) ครูจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบหรือการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับกิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนการสอน อาจใช้แหล่งความรู้ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ โดยผู้เรียนจะได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากครูอย่างทั่วถึงทุกคน แม้การเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนจะใช้เวลาไม่เท่ากัน หากเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการค้นพบ ด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียน จดจำและมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียนทำให้การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น มีความคงทน ฝังใจจำได้เป็นเวลานาน

2) ครูจะทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้เรียนให้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่มเพื่อน ได้พูดคุย ปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น วางแผนการทำงานร่วมกัน จึงทำให้ได้เรียนรู้และปรับ พฤติกรรมของตนให้สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเป็นการฝึก มารยาทในสังคมของผู้เรียน ซึ่งมีครูคอยช่วยเหลือแนะนำให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงและพัฒนา การใช้ภาษาภิรยามารยาทให้เหมาะสม จะทำให้เจริญงอกงามให้คุณลักษณะที่พึงประสงค์

3) ครูจะทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้เรียนให้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างทั่วถึง และมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ อย่างมีชีวิตชีวา

4) ครูจะส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่างๆ ที่จะทำให้เป็นผลของการเรียนรู้ของตนเอง รู้จักการจัดลำดับขั้นตอนหรือการวางแผนที่ดี ในการแสวงหาความรู้มีการปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน ปรับปรุงและแก้ไขอย่างเหมาะสม เพื่อบรรลุได้คำตอบหรือผลงานที่น่าพึงพอใจ

สำหรับเกณฑ์ทางด้านศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำมาประเมิน ครูแก่นานี้ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาครูได้อีกทางหนึ่ง จะทำให้ครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างจริงจัง เพราะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญนี้ จะเป็นแนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตตามแนวทางที่มุ่งหวัง คือ คิดเป็น

ทำเป็น แก้ปัญหาได้ สามารถวิเคราะห์ได้อย่างมีวิจารณญาณ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.4.3 ด้านการพัฒนาเพื่อนครู

1) มีเครือข่าย ขยายความคิดของตนเองสู่เพื่อนครูในสถานศึกษา หมายถึง สามารถพัฒนานวัตกรรมการสอนตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และได้ขยายความ

2) จัดเวลาและกิจกรรมนิเทศครูเครือข่ายในลักษณะกัลยาณมิตรนิเทศได้อย่างเหมาะสม หมายถึง สามารถวางแผนและจัดการเวลาในการนิเทศการสอนและเวลาในการให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนครูได้อย่างเหมาะสม ไม่เกิดความบกพร่องหรือเสียหายต่อเวลาอย่างใดอย่างหนึ่ง

3) เต็มใจให้ความช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน แก่เพื่อนครู หมายถึง ยอมรับในความสามารถของเพื่อนร่วมงานและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนครูในการพัฒนางานร่วมกันอย่างเต็มความสามารถและพัฒนาทักษะการถ่ายทอดผลงานทางวิชาการแก่เพื่อนครู

4) ได้รับการยอมรับและความศรัทธาจากเพื่อนครู หมายถึง เป็นที่ยอมรับนับถือจากเพื่อนร่วมงานภายในโรงเรียนสำหรับด้านการพัฒนาเพื่อนครู ครูแกนนำที่มีความพร้อมสามารถพัฒนาตนเองให้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้วควรที่จะเผยแพร่และแสดงศักยภาพ ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่สู่เพื่อนครูด้วย เพื่อเป็นครูมืออาชีพอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้ (ลำลี รักสุทธิ, 2543 : 19 –20)

(1) ทำแผ่นพับเผยแพร่ผลงานตัวเองเมื่อได้สะสมความรู้ นำสู่ปฏิบัติจนเกิดผลดีแล้วเพื่อให้เพื่อนร่วมงานรู้จักเห็นความสำคัญในศักยภาพ และความสามารถ จึงควรจัดทำแผ่นพับพิมพ์ผลงาน ประวัติน้อยๆ ผลงานที่ทำให้เด็กในความรับผิดชอบมีผลสัมฤทธิ์

(2) ประกวดกิจกรรมดีเด่น เมื่อมีสื่ออุปกรณ์แล้วนักเรียนเป็นไปตามเป้าหมาย ควรเข้าประกวดกิจกรรมดีเด่นต่างๆ เช่น ครูผู้สอนดีเด่น ข้าราชการดีเด่น ซึ่งทั้งครูสภาและหน่วยงานต้นสังกัดจัดให้มีการประกวด เพราะรางวัลเหล่านี้เป็นเครื่องประกันคุณภาพของเราได้ประการหนึ่ง

(3) เผยแพร่เอกสารสื่ออุปกรณ์ สื่ออุปกรณ์นวัตกรรมที่สร้างขึ้นสำเร็จจนสามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนอย่างได้ผล ควรเผยแพร่ให้เป็นที่ทราบในวงกว้าง คือนำตัวสื่อออกเผยแพร่ตามโรงเรียน สถาบันการศึกษา หรือนำไปจัดนิทรรศการในวันสำคัญต่างๆ เช่น หนังสือส่งเสริมการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติม เอกสารประกอบการสอน ตำรานิทานแบบฝึกเสริมทักษะ

(4) เสนอโครงการจัดอบรมสัมมนาเมื่อได้เข้ารับการอบรมสัมมนา หรือ ได้รับความรู้ใดเรื่องหนึ่งจนอยู่ในระดับชำนาญการแล้ว ก็อาจเสนอโครงการต่อผู้บริหารโรงเรียน เพื่อจัดอบรมให้ความรู้แก่เพื่อนครูภายในโรงเรียนหรืออาจจัดในระดับกลุ่มก็ได้

(5) จัดตั้งกลุ่มชุมนุมหรือชมรม เป็นการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กับเพื่อนครู ที่มีทัศนคติ ความคิดใกล้เคียงกัน เป็นไปในรูปของกัลยาณมิตร

ในด้านการพัฒนาเพื่อนครูนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้น ให้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ไปพร้อมกันทั้งครูแกนนำและครูเครือข่าย อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ได้ข้อคิด ข้อค้นพบใหม่ๆ ตลอดเวลา ทำให้ได้ความรู้ใหม่ๆ จะทำให้ รู้สึกสนุกและมีความสุขกับการทำงาน แต่ไม่ใช่การถ่ายทอดเชิงลอกเลียนแบบการเรียนการสอน และการสร้างนวัตกรรม ซึ่งการที่จะพัฒนาได้เช่นนี้จะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้แผ่ขยายถึงครู ทุกคน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงด้วย

การพัฒนาศักยภาพครูถือเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะพัฒนาให้เป็นครู มืออาชีพโดยศึกษาวิเคราะห์ระบบต่างๆ ของสถานศึกษาว่ามีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร รวมทั้ง ระบบการเรียนการสอน การวัดผลและการประเมินผลการวิเคราะห์ครูผู้สอนในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ ตลอดจนเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอนเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับพิจารณา สนับสนุนให้มีการพัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง การกำหนดให้ครูจัดการเรียนการสอน เป็นกลุ่ม การมีครูพี่เลี้ยง ครูทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร ครูแนะแนว ทั้งหมดเป็นกระบวนการ ที่สถานศึกษาต้องพัฒนาสร้างสรรค์ให้เป็นระบบ โดยมีปัจจัยเกื้อหนุนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมด้วย นวัตกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนมีระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีผู้เรียนเป็นผู้ช่วยครู เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาศักยภาพครูให้มีความเป็นผู้นำทางวิชาการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ อาศัยความร่วมมือของครูแกนนำ ครูต้นแบบ และ สถาบันการศึกษาชั้นสูง เช่น คณะครุศาสตร์ / ศึกษาศาสตร์ของสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัย

อื่น ๆ รวมทั้งชมรมวิชาชีพ ซึ่งจะช่วยพัฒนาครูให้มีศักยภาพในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์กำหนดคุณภาพการเรียนรู้ ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่ต้อง อาศัยการตัดสินใจ ของผู้บริหารสถานศึกษา ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหลักสำคัญ (หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2544 : 27)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้นำประสบการณ์ของครูแกนนำมาเป็นตัวแปร ประสบการณ์ถือได้ว่าเป็นตัวแปรหนึ่งที่จะมีผลต่อการทำงานของคนในองค์กรประสบการณ์ทำให้บุคคลมีโอกาสได้เรียนรู้ทำความเข้าใจ มองเห็นปัญหาได้ชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริงและทำให้เกิดทักษะและทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ยังมีผลงานการวิจัยที่นำมาสนับสนุนแนวความคิดนี้คือ

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

ชวลีภรณ์ กอบชัยกิจ (2535 : 82) ศึกษาปัญหาการดำเนินงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 6 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เขตการศึกษา 6 ที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 3 ปี และ 3 ปี หรือสูงกว่า มีปัญหาในการดำเนินงานวิชาการแตกต่างกัน

สมคิด โฉมไสว (2536 : 156) ศึกษาความต้องการช่วยเหลือด้านวิชาการของครูมัธยมศึกษา พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานมานานมีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้น มีทักษะและความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองสูง การบริหารโรงเรียนได้ดีกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์น้อย

สุจิตรา ผลมาก (2536 : 134) ศึกษาปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดจันทบุรี พบว่า ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์สอน 5 – 10 ปี และมากกว่า 10 ปี เมื่อประสบปัญหาที่มีอยู่ในโรงเรียนแล้วมีการพัฒนาปรับปรุงตนเอง หาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ตลอดเวลา ส่วนผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์สอนต่ำกว่า 5 ปี เมื่อประสบปัญหาในโรงเรียน ทำให้ขาดประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในงานวิชาการในโรงเรียน เพราะอยู่ในระยะที่กำลังพัฒนาตนเองให้เข้ากับสภาพที่เป็นอยู่ในโรงเรียน จึงทำให้มีปัญหามากกว่าผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์สอนนานกว่า

โกศล สายแก้วลาด (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามกระบวนการพัฒนาทั้ง 4 ขั้นตอน คือ

1) โรงเรียนการหาความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร โรงเรียนได้มอบหมายให้ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ โดยการประชุมหัวหน้าหมวด หัวหน้าฝ่ายให้พิจารณาจากผลการปฏิบัติงานของบุคลากรแล้วกำหนดเป็นนโยบายในการทำงาน

2) การวางแผนในการพัฒนาบุคลากรกรรมการบริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำโครงการพัฒนาบุคลากร โดยกำหนดไว้ในแผนให้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะ ทักษะคิดในการปฏิบัติงาน

3) การดำเนินงานพัฒนาบุคลากร โดยจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรทั้ง 8 กิจกรรม คือ การประชุมพิเศษ การฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการการสัมมนาทางวิชาการ การศึกษาต่อ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ การโยกย้าย หรือสับเปลี่ยนหน้าที่ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาบุคลากรมากที่สุด คือ กิจกรรมการฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ

4) การประเมินผลการพัฒนาบุคลากรมีการดำเนินงานเมื่อสิ้นสุดโครงการ ใช้การสังเกตพฤติกรรมและจัดให้มีผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงพัฒนาบุคลากร

5) ปัญหาของการพัฒนาบุคลากรที่สำคัญ คือ ขาดแคลนงบประมาณ เอกสารวัสดุอุปกรณ์ ขาดความร่วมมือจากบุคลากร และขาดการประสานงาน

เชาวฤทธิ์ จำเริญ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาตนเองของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูสังกัดกรุงเทพมหานคร มีการพัฒนาตนเองด้านความรู้ในระดับมาก ด้านวิชาชีพอยู่ในระดับปานกลาง และด้านเจตคติอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยอันดับสูงสุดเป็นรายข้อ มีดังนี้ การพัฒนาตนเองด้านความรู้ ครูให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกสามารถแสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าถาม การพัฒนาด้านวิชาชีพ ครูติดตามความก้าวหน้าในด้านการศึกษาจากสื่อต่างๆ อยู่เสมอ ด้านเจตคติ ครูประพฤติปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณครู อย่างสม่ำเสมอ เมื่อเปรียบเทียบการพัฒนาตนเองของครูในระดับความเชื่อมั่น .05 พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพสมรสมีการพัฒนาตนเองในด้านความรู้ และด้านวิชาชีพสูงกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด ผู้ที่มีอายุ 41 ปีขึ้นไป มีการพัฒนาตนเองด้านความรู้ และด้านวิชาชีพสูงกว่าผู้ที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี และครูที่มีระยะเวลาในการสอนเกิน 10 ปีขึ้นไป มีการพัฒนาตนเองด้านความรู้และด้านวิชาชีพสูงกว่าครูที่มีระยะเวลาในการสอนไม่เกิน 5 ปี นอกนั้นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณรงค์ จารุปรกรณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการหลายวิธี โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1) การศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาได้จากเอกสาร ตำรา คู่มือ การปฏิบัติงานเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ

2) การพัฒนาด้านทักษะของตนเองด้านเทคนิค โดยกำหนดวิสัยทัศน์ ระดมความคิดเห็นของครู อาจารย์ และจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ

3) การพัฒนาทักษะของตนเองด้านมนุษย์ โดยการประสานความร่วมมือกับชุมชน บุคลากรตามความรู้ความสามารถ

4) การพัฒนาทักษะของตนเองด้านความคิดรวบยอด โดยเปิดโอกาสให้ครู อาจารย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วิเคราะห์งาน วางแผนการปฏิบัติงานสอดคล้องกับภารกิจ ได้เหมาะสม

ประเทือง สภาพัคตร์ (2540 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาบุคลากรของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี พบว่า ระดับของการปฏิบัติงานและผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาบุคลากรของผู้บริหารโรงเรียน ด้านการปฐมนิเทศ การนิเทศงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ด้านการฝึกอบรม สัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ ทั้งระดับการปฏิบัติงานและผลการปฏิบัติงานส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการศึกษาดูงาน ศึกษาการค้นคว้าทดลองและวิจัย ระดับการปฏิบัติงาน และผลการปฏิบัติงานกับการพัฒนาบุคลากรของผู้บริหาร โรงเรียนมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกข้อ

ปราณี จันมา (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนารูของโรงเรียนเอกชน อาชีวศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่า

1) การพัฒนารูด้านบุคลิกภาพ มนุษยสัมพันธ์ และเจตคติ ใช้วิธีการพัฒนา โดยการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา คือ การสัมมนาและการปฐมนิเทศ

2) การพัฒนารูด้านความรู้ความสามารถ ใช้วิธีการพัฒนาโดยการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน

3) การพัฒนารูด้านการเรียนการสอนและงานบริการ ใช้วิธีการพัฒนาโดยการฝึกอบรมมากที่สุด รองลงมา คือ การประชุมเชิงปฏิบัติการและการสัมมนา

วิเชียร แก่นไร่ (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาตนเองของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ได้ดำเนินการหลายวิธี โดยเรียงลำดับที่ได้ดำเนินการจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1) การพัฒนาวิชาชีพ คือ การสำรวจตนเอง การศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม การศึกษาดูงาน การปรับปรุงบุคลิกภาพ การฝึกฝนตนเองในการตัดสินใจ การรับฟังและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การฝึกอบรม และการศึกษาต่อ

2) การพัฒนากาย คือ การดูแลสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกาย

3) การพัฒนาจิต คือ การดูแลรักษาสุขภาพจิต การบริหารจิต

ปัญหาการพัฒนาตนเองของผู้บริหารโรงเรียน คือ ขาดความต่อเนื่องในด้านการสำรวจตนเอง ขาดเอกสารการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม หลักสูตรการจัดการฝึกอบรมยังไม่ตรงกับความต้องการค่าใช้จ่ายในการศึกษาต่อไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณสนับสนุนการไปศึกษาดูงาน ขาดข้อมูลข่าวสารอย่างเพียงพอ ขาดความต่อเนื่องในการปรับปรุงตนเอง ขาดการให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือจากผู้มีประสบการณ์ ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนากายและพัฒนาจิต

รัชวิทย์ ชาญศรี (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาบุคลากรของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ใช้วิธีการต่างๆ หลายวิธีเพื่อพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน และวิธีที่ใช้มากที่สุด คือ การประชุมพิเศษ การฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน ซึ่งมีการดำเนินงานทุกโรงเรียน ส่วนวิธีการที่มีการดำเนินการน้อยที่สุด คือ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ และการดำเนินการที่มีปัญหามากที่สุด คือ การส่งเสริมและพัฒนาการทำผลงานทางวิชาการ โดยพบว่าบุคลากรไม่ค่อยให้ความสนใจ และเกณฑ์ประเมินค่อนข้างสูง ทำให้ครูไม่กล้าทำส่วนการดำเนินการ ที่มีปัญหา น้อยที่สุด คือ การจัดประชุมพิเศษบุคลากรใหม่

เสาวลักษณ์ มิฆเนตร (2542 : บทคัดย่อ) ศึกษาความต้องการในการพัฒนาบุคลากรของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ทักษะด้านการสอน ทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ของครู และด้านเจตคติในการปฏิบัติงานของครูมีการพัฒนาในระดับปานกลาง ด้านความรู้นอกเหนือจากรายวิชาในหลักสูตร ทักษะด้านการประเมินผลการเรียนการสอน ทักษะด้านสื่อการสอน และด้านความรู้ในเนื้อหาวิชามีการพัฒนาในระดับน้อยถึงปานกลาง ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ มีการพัฒนาในระดับน้อยที่สุด ส่วนความต้องการ ได้รับการพัฒนาของครูในทุกด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก นอกจากในทักษะด้านคอมพิวเตอร์ที่ครูต้องการในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้ ทักษะผลการวิเคราะห์การเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ ทักษะสื่อสารด้วยคอมพิวเตอร์ ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาคอมพิวเตอร์ และวิชาภาษาอังกฤษ ความรู้เกี่ยวกับหลักสถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยในชั้นเรียน ทักษะการสร้างสื่อการสอนจากเศษวัสดุเหลือใช้ ทักษะการเลือกนวัตกรรม

ทักษะในการสอน การจัดกิจกรรมให้ครูได้รับข่าวสารข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ทักษะในด้าน การแก้ปัญหาและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล

อนันต์ กะสิริรักษ์ (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาบุคลากรของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกระบี่ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษา ใช้วิธีการทั้ง 9 วิธี ในการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน วิธีที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ การฝึกอบรม การปฐมนิเทศและการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเน้นการพัฒนาวิชาการในด้าน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะและวิธีการสอน ปัญหาที่พบ คือ งบประมาณ มีไม่เพียงพอในการพัฒนาบุคลากร และประเด็นปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ การส่งเสริมและ พัฒนาการทำผลงานทางวิชาการ โดยพบว่าบุคลากรในโรงเรียนไม่ให้ความสนใจ และขาดวิทยากร ที่เชี่ยวชาญจริงๆ

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

คลาร์ก (Clark, 1970 : 62 – 67-A) ศึกษาวิจัยเรื่อง ประเมินผลวิชาการบางวิธี เพื่อจัดอบรมส่งเสริมครูประจำการ โดยสอบถามครูใหญ่โรงเรียนรัฐบาลโอคลาโฮมา พบว่า วิธีการจัดอบรมส่งเสริมครูประจำการที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และ ขอบเขตที่เหมาะสม โดยเสนอแนะว่า การวางแผนปรับปรุงคุณภาพครูประจำการควรเริ่มต้น จากปัญหาและความต้องการของครู วิธีการต่างๆ ที่จัดส่งเสริมให้ครูประจำการควรที่จะมี การกำหนดเป้าหมายเฉพาะอย่างและจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนในการประเมินผล อย่างมี ประสิทธิภาพ

เอกการ์ดท์ (Eckhardt, 1978 : 562 – 563-A) ศึกษาวิจัยเรื่อง การเลือกครูใหญ่ ในโรงเรียนประถมศึกษาและมีชัยมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาวิจัยรัฐอิลลินอยส์ พบว่า คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนมีเกณฑ์การเลือกครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียน มัธยมศึกษาไม่แตกต่างกัน และมีความต้องการครูใหญ่ที่อยู่ในเกณฑ์หลัก 10 ประการ

- 1) การเรียนรู้ในตำแหน่งหน้าที่
- 2) มีความมั่นคงทางอารมณ์
- 3) มีทักษะในการตัดสินใจ
- 4) มีทักษะในการสื่อสาร
- 5) มีบุคลิกภาพดี
- 6) มีการปรับตัวโดยรอบคอบ
- 7) มีลักษณะทางศีลธรรม จรรยา
- 8) มีสติปัญญา

9) มีสุขภาพดี

10) มีมนุษยสัมพันธ์

จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึงคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน จะต้องมีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะและคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่และความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่จะนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ สืบเนื่องจากสภาพแวดล้อมและความก้าวหน้าของวิทยาการและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารจะต้องปรับปรุงและพัฒนาตนเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง หากผู้บริหารไม่พัฒนาตนเองแล้ว ยากที่จะพัฒนาผู้อื่น การพัฒนาตนเองจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอนดังนี้คือ เริ่มจากการสำรวจตนเอง การวางแผนพัฒนา การดำเนินการตามแผนและการติดตามประเมินผล เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาต่อไป ในการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารจะต้องดำเนินการด้วยตนเอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้บังคับบัญชาจะต้องให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน โดยอาศัยวิธีการหลายวิธี ได้แก่ การสำรวจและประเมินตนเอง การเข้ารับการฝึกอบรม การสัมมนาทางวิชาการ การศึกษาต่อ การศึกษาคูณาน การศึกษาจากเอกสารและคู่มือการปฏิบัติงาน การศึกษาค้นคว้าและการจัดทำผลงานทางวิชาการและการพัฒนาวิธีอื่นๆ

วอเรน (Warren, 1974 : 3561-A) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวปฏิบัติในการส่งเสริมครูประจำการ โดยสอบถามครูปฏิบัติการสอนในโรงเรียนระดับ 5 - 6 จากทุกรัฐของประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การจัดโปรแกรม ควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของครู
- 2) ควรมีการประเมินผลตามต้องการและความสนใจของครูเป็นรายบุคคล เพื่อนำไปพิจารณาสำหรับการจัดในโอกาสต่อไป
- 3) ครูควรได้รับโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผน เสนอแนะวิธีการจัดส่งเสริมครูประจำการด้วย
- 4) การจัดโปรแกรมการส่งเสริมครู ควรกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่าง
- 5) ควรจัดการส่งเสริมครูประจำการเป็นพิเศษ นอกเหนือจากวันเปิดภาคเรียน
- 6) เทปบันทึกภาพ ควรจะได้นำมาใช้ในการจัดโปรแกรมเพื่อประเมินผลการทดลองการสอนย่อย

ธรรมดา

- 7) การประเมินผลต้องให้สอดคล้องและตรงตามจุดมุ่งหมายของโปรแกรมที่จัดขึ้น
- 8) การจัดวางโครงการให้เหมาะสมกับความต้องการที่จะนำไปใช้จริง ๆ

2.6 สรุปกรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสรุปเป็นกรอบความคิดในการวิจัย การพัฒนาตนเองของครูแกนนำ จำนวน 3 ด้าน ดังนี้ ด้านคุณสมบัติส่วนบุคคล ด้านศักยภาพในการจัดการเรียนการสอน และด้านการพัฒนาเพื่อนครู ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุติกรณ กอบชัยกิจ, สมคิด โฉมไสว, สุจิตรา ผลมาก, เขาวฤทธิ ขำเหล็ง, ณรงค์ จารุปรกรณ์และ วิเชียร แก่นไร่ สรุปได้ดังนี้ ครูที่มีประสบการณ์การปฏิบัติงานมานาน มีประสบการณ์เพิ่มมากขึ้นและครูที่มีประสบการณ์สอน 5 – 10 ปี และมากกว่า 10 ปี เมื่อประสบปัญหาที่มีอยู่ในโรงเรียนแล้วมีการพัฒนาปรับปรุงตนเองหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองได้ตลอดเวลา ส่วนครูที่มีประสบการณ์สอนต่ำกว่า 5 ปี เมื่อประสบปัญหาในโรงเรียน ทำให้ขาดประสบการณ์ในด้าน การแก้ไขปัญหาด่างๆ ครูมีการพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพ ด้านเจตคติ การพัฒนาตนเอง ด้านความรู้ ครูให้ผู้เรียนกล้าแสดงออก สามารถแสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าถาม ครูติดตามความก้าวหน้าในด้านการศึกษาจากสื่อต่างๆ อยู่เสมอ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมโดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา คู่มือการปฏิบัติงาน การเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ การเปิดโอกาสให้ครูอาจารย์มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วิเคราะห์งาน วางแผนการปฏิบัติงานสอดคล้องกับภารกิจได้เหมาะสม ตลอดจนการดูแลสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกายการพัฒนาจิต จากผลการวิจัย การพัฒนาบุคลากรของ โกลด์ สายแก้วลาด, ประเทือง สถาปภัทร์, ปราณี จันมา, รัชวิทย์ ชาญศิริ, เสาวลักษณ์ มิฆเนตร และอนันต์ กะสิริรักษ์ สรุปดังนี้ การวางแผนในการพัฒนาบุคลากร กรรมการต้องเป็นผู้วางแผนจัดทำโครงการพัฒนาบุคลากร การดำเนินงานพัฒนาบุคลากร โดยจัดกิจกรรมพัฒนาบุคลากรทั้ง 8 กิจกรรม คือ การปฐมนิเทศ การฝึกอบรม หรือประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนาทางวิชาการ การศึกษาต่อ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การเผยแพร่ข่าวสารทางวิชาการ การโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนหน้าที่ และการพัฒนาทางด้านจิตใจ การจัดกิจกรรมให้ครูได้รับข่าวสารข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา ทักษะการแก้ปัญหาและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคล และสิ่งที่จะขาดไม่ได้ คือ การกระตือรือร้นที่เข้ารับการพัฒนาตนเอง การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบศีลธรรม การเข้าใจในหลักการของหลักสูตรและมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า